

ברכת התורה (יא):

שיטת הרמב"ן והרמב"ם - ברכת התורה אינם ברכת המצוה

רמב"ן

כתב הרמב"ן בסה"מ שמצוה עשה להודות לה' ולברך כל זמן שלומד בתורה. והביא ראיה מגמ' ברכות כ"א. וצ"ע למה לא מנה כן הרמב"ם כמצות עשה. (באחרונים צדדו שמא נכלל במצוה אחרת אבל הביא רה"י ראיה שכתב הרמב"ם אין ברכה מן התורה אלא ברכת המזון. ובע"כ ס"ל הרמב"ם שהוא רק אסמכתא וצ"ע מגמ' הנ"ל).

דייק רה"י לשון הרמב"ן שברכה הוא הודאה לה' על שכר של עולם הבא. ויל"ע למה דווקא במצות תלמוד תורה יותר משאר מצות מודים אנו על עולם הבא. הביא לזה רה"י דברי הרמב"ם ומקורו מגמ' דדרך לקבל עולם הבא הוא רק ע"י תורה ומידות, ושאר מצות הם רק הוספה על עיקר שכרו שרק מקבלים דרך תורה. ואף שרמב"ן לא מבואר הכי בביאורו לעולם הבא אלא שהשוה תורה עם שאר מצות אפ"ה ע"כ מודה למעלת התורה כמבואר בגמ'.

רמב"ם

גם שיטת הרמב"ם מבואר דמחלק בין ברכת התורה לשאר ברכות על מצוות. ע"פ מה שחלק על ר"ת הסובר שנשים מברכות על מצוות שאינן מצוות בהם, וחלק הרמב"ם דנשים אינם מברכות. אבל הביא ר"ת ראיה מהא דנשים מברכות ברכת התורה כאשר מבואר בגמ' דשייכות לקריאת התורה. וצ"ע על הרמב"ם איך מברכות. ותירצו בשם ר' חיים (מובא בכתבי הגרי"ז) דביאר ר' חיים שברכת התורה אינו כשאר ברכות המצוה שברכתן על הצווי, אלא שברכת התורה הוא על חפצא של תורה (אפשר שהוא בתורת ברכת הודאה כסיאור של רמב"ן). וביאר רה"י הכוונה שבתורה מברכים כאשר קוראים בתורה לא מום המצוה אלא משום הקריאה מחייב כן.

ועיין ברמב"ם בהל' תפילה דגם משמע דברכת התורה הוא חלק מברכת השחר, שבכל יום צריך לברך ג' ברכות. וחלוק משאר ברכות השחר דרק מברכים אם עושים כגון מלביש ערומים וכו'. אבל גם כתב דאחר כך חייב ללמוד דמשמע שהוא ברכה על לימוד התורה וע"פ הנ"ל היינו על חפא של קריאת התורה. וע"כ ביאר רה"י ששאר ברכות השחר הם על דברים שדרך העולם לעשות כל יום תקנו ברכה בבוקר ורק אם עשה אותו מעשה, משא"כ ברכת התורה שחייב ללמוד כל יום על כן תקנו שכל בוקר יברך וילמוד.

שיטת התוס' והרא"ש - ברכת התורה הוא כמו שאר ברכות המצוה

ר"ת

כבר ביארנו לעיל מה שמבואר בשיטת ר"ת דברכת התורה הוא כשאר ברכות המצוה וכן מקור לנשים מברכות על כל המצות הוא מברכת התורה.

וכן יש לעיין אם גם לשאר בעלי התוס' שברכת התורה הוא כמו ברכות המצוה. ויש ב' דינים שדנו שצרכים ליישב דיניהם עם דיני שאר ברכות התורה. דין עובר לעשייתן. ודין הפסק.

1. הירושלמי - ללמוד מיד

לפי הירושלמי צריך לברך על המקום. (מח' תוס' ורא"ש אם קי"ל כירושלמי). ביאר הר"י דאפילו לפי הירושלמי רק ברכת אהבה רבה צריך ללמוד מיד ולא שאר ברכות התורה. [לפי תוס' גם לא מהני אהבה רבה אלא על אותו לימוד, לפי הרא"ש מאחר שלמד מיד מהני אהבה רבה כשאר ברכות המצוה על כל לימודיו במשך היום].

למסקנא פסק תוס' דברכות התורה אינו מחייב שילמוד מיד. הביא בשם הצרפתים שלמוד מיד. ויל"ע אם ברכות התורה הוא כשאר ברכות המצוה צריך ברכה עובר לעשייתן ואיך מברכים ולא מקיימין מיד. (העיר רה"י - שגם ברא"ש יש משמעות שילמוד מיד וא"כ יכול להיות ברכת התורה כשאר ברכות המצוה)

2. הפסק

גם דנו תוס' והרא"ש לענין דין הפסק כגון מי שהפסיק ללמוד בעמצא היום אם צריך לברך כאשר חוזר ללימודו. ובזה חלקו הרא"ש ותוס'.

- שיטת הרא"ש צריך לחזור לברך. רק אלו שתורתם אומנותם ואינם מסיחים דעתם מלימודם אפילו בשעת עסק פרנסתם פטורים מלברך. (העיר רה"י - לפי זה יכול שס"ל ברכת התורה כשאר ברכות המצוה)
- שיטת התוס' דכל אדם אינו חייב לברך משום שלעולם אינם מייאש מן הלימוד. שהרי מצוות תלמוד תורה הוא כל היום דכתיב והגית בו יומם ולילה.

היוצא: דאע"פ שלשיטת הרא"ש שפיר מהני ברכת התורה כברכת המצוה אבל צ"ע בסברת התוס', למה רק ע"י זה שמחוייבים לא חשוב להם הפסק הרי ודאי מסיחים דעתם, ומאי שנא משאר ברכת המצוה דאם הפסיק או הסיח דעת באמצע שחייב לברך שנית.

שיטת התוס'

וע"כ י"ל שס"ל לר"י דברכת התורה אינו כשאר ברכות המצוה אלא כמו הרמב"ן שהוא הודאה וע"כ אין צריך עובר לעשייתן וגם אין שייך בו דיני הפסק.

אבל ביאר רה"י שעדיין שייך שהוא כברכת המצוה אפילו לדברי תוס' אלו. שיש לבאר דמצות תלמוד תורה אינו רק המעשה קריאה והמעשה לימוד אלא ההגיון בלימוד להיות שקוע בלימוד ולהיות קבוע בלימוד. וזה כוונת התוס' שחייב ללמוד כל יום דכתיב והגית כו' שזה מראה על חיוב הגיון להיות קבוע בלימוד.

ובזה מבואר ב' דינים הנ"ל. אין צריך לברך מיד לפני מעשה לימוד משום שאין ברכתו על המעשה דווקא אלא על הקביעות ומיד שמברך כבר מקיים מצות תלמוד תורה שהוא כבר קבע עצמו בתורה בזה שבירך. וכן מיושב מה דלא שייך הפסק, דאע"פ שהפסיק מעשיית מעשה לימוד התורה אבל מצוה קביעות בתורה לעולם לא הפסיק שהוא בכל שעה קבוע בתורה.

וביאר רה"י דלפי זה מיושב היטב דמיון של תוס' שמדמה ברכת התורה לברכת לישב בסוכה. דגם בסוכה המצוה הוא להיות קבוע בסוכה וא"כ צ"ע מאי שנה ת"ת שמברך רק על קביעות שקובע עצמו פעם אחת וסוכה על כל מעשה קובע מברך. ובזה חלקו תוס' דסוכה יש שעות מסוימות שבו קבעין אדם יישובו בסוכה אבל תלמוד תורה אין שעה מסויימ או משעה מסויימ שבו קובע אדם עיקר קביעותו בלימודו ע"כ רק מברך פעם אחת.

גמ'. על מה מברכים

מח' בגמ' אם מברך רק על מקרא או אפילו משנה או אפילו תלמוד וכו'. וביאר רה"י מח' זו ע"פ יסוד בכל ברכות המצוה שאין ברכים אלא א"כ מקיימין אותם ע"י מעשה. כגון במזוזה שרק מברכים אם הוא קובע המזוזה על ביתו, אבל היה מזוזה שם כבר אע"פ שהוא מקיים בזה המצוה אינו מברך עליו שאינו מקיים אותו במעשה אלא בשוא"ת. וכן יש לבאר כאן דס"ד דגמ' דרק מקרא שמצוה הוא הקריאה בזה שייך ברכת המצוה אבל שאר לימודים שאין מצוה בקריאתה אלא בהבנתו אין בברכים עליו. קמ"ל דגם שאר לימודים יש מצוה כאשר מקיים אותו בקריאה. (ולפ"ז אינו מברך אלא אם כן לומד בפה ולא בהרהור, ועיין בזה מח' שו"ע גר"א)

ויל"ע לפי הרמב"ם ורמב"ן שביארנו לעיל דשאני ברכת התורה מברכות המצוה איך למדו הם שקו"ט דגמ' זו, וי"ל דכן הבינו מסקנת הגמ' דעל הכל מברכים דהא גופא מסיק הגמ' דברכת התורה אינו תלוי במעשה קיום.

וגם צ"ע לפי מה שביארנו לעיל בתוס' שאין הברכה על המעשה לימוד אלא על הקביעות בתורה:

א. צ"ע איך מברכין על קביעות בתורה אם אינו מקיים זה ע"י מעשה הרי דומה למזוזה שאינו עושה בו מעשה דאינו מברך עליו, ומ"ש.

ב. צ"ע מגמ' דס"ד דרק על מקרא מברך הא לא על מעשה לימוד חל הברכה אלא על הקביעות למה שייך להמעשה לימוד ומאי שנא מקרא משנה או תלמוד (ויש לדחות, דלמסנא הא גופא קמ"ל דמברכים על הכל משום שלו על הלימוד חל הברכה על על קביעותו בלימוד)

ותירץ לזה רה"י ע"פ הבית יוסף, דוודאי ברכתו חל על המעשה לימוד או מקרא או משנה שרק מברכים על מצוה שמקיים ע"י מעשה, אבל לא חשוב הפסק מה שלא למד מיד כיון שקיום המצוה כבר מתחיל מיד. וכן לפ"ז מיושב הגמ' הנ"ל, דוודאי הברכה הוא על הלימוד וס"ד דלא כל מעשה לימוד מחייב ברכה, אבל אף שהברכה בא משום אותו מעשה שייך לברך כבר על זה שמקיים קביעות בתורה מיד אף שהמעשה שבו קובע עצמו הוא רק אח"כ בשעת מעשה לימודו.

(ויל"ע בכל הנ"ל מהו הוא הקובע. מצד אחד משמע שהברכה הוא הקובע ומיד שמברך הוא קבוע בלימודו, ומצד שני הלימוד הוא הקובע)

ברכת לישוב בסוכה

עיינ בשו"ע שרק מברכים על אכילה. ועיין במג"א וט"ז דלכאורה נחלקו בסברת הענין. הט"ז מבאר כנ"ל שהמצוה הוא הקביעות בסוכה והברכה הוא על האכילו שהוא המושעה הקובע אותו בסוכה. אבל מג"א משמע דמברך על האכילה והוא פוטר שאר מעשים אבל לא משום מעשה קובע אלא כמו בכל מצות שמברכות אחת ומהני על כל מה שדעתו עליו כל זמן שלא הסיח דעתו.

וכן אצלנו בתוס' וברא"ש מצאנו מח' אם שינה בסוכה מחייב ברכה. לפי הב"י מחייב ברכה (רק לא שייך לברך שאינו ברור שירדם) לפי ר"ת אינו מחייב ברכה שברכת האכילה פוטרתו. ויל"ע אם הר"י חולק על ר"ת בעיקר יסוד דינו שסוכה אינו מצוה של לקבוע עצמו בסוכה אלא לעשות מעשים בסוכה, או שביסוד מודה הר"י שמצוה הוא להיות קבוע בסוכה אלא שכל מה שהוא עושה חשוב שקובע עצמו בסוכה.

[זוה כוונת רה"י דמג"א אפשר דפסק כר"י ופסק דטעמו של הר"י שאינו תלוי בקביעות כלל. והא דמדמה תוס' בקושייתו לסוכה היה רק אליבא דר"ת אף שהוא עצמו לא ס"ל כן, וצ"ע]

שיחה בטילה. חולין פז

הסוגיא הג' שבו דנו על דיני הפסק בברכות המצוה הוא הסוגיא בחולין פ"ז ששם דנו הראשונים במי שסח בין שחיטה לשחיטה אם צריך לברך שנית. ומקור הספק הוא ממה שמצינו בתפילין (גמ' ממנחות) שסח בין תפילה לתפילה צריך לברך שנית. מאידך גיסא בברכות הנהנין מי שתהחיל סעודה יכול לשוח ואינו חייב לברך שנית.

וע"ש בתוס' וברא"ש שצדדו לחלק בין שחיטה לתפילין משום תפילין חד מצוה ושחיטה שני מצות, כל שחיטה מצוה בפנ"ע. ובשני מצוות מאחר שחל ברכה על הראשונה לא שייך בו הפסק שיחה. ואעפ"כ בסוף פסקו בכל אופן דשחיטה אף ששני מצוות הם הרי הוא כתפילין וחייב לברך.

וע"ש ברא"ש בשם ר"ת דגם פסק לברך שנית אלא דאדרבה משום שדומים הם לתפילין. דכתב שתפילין שני מצוות הם ודווקא בשני מצוות הוא שחייב לברך אחר כל הפסק של שיחה. ואדרבה כתב ר"ת הני מצוות שהם מצוה אחת כגון מגילה שופר והלל אם המסיק בהם באמצע אינו חשוב הפסק כיון שלא נגמר מצוה שלימה.

ולענינו בברכת התורה אם שח באמצע היום אם חשוב הפסק בין לימוד ללימוד וצריך לברך שנית. לפי תוס' והרא"ש כל שהוא מצוה אחת וגם כל שהוא שני מצוות חייבו לברך שנית וע"כ צריך לומר דשאני ברכת התורה משום אחד מטעמים הנ"ל. וכן העיר רה"י לפי סברת ר"ת שודאי כל שהוא מצוה אחת אין צריך לברך וכל שהוא שני מצוות צריך לברך ע"כ יש לבאר תלמוד תורה שאין כל לימוד מצוה בפני עצמו אלא חדא מצוה כנ"ל שהכל חלק ממצוה להיות קבוע בלימוד ומשו"ה אין צריך לברך.